

УДК 619 (091)

Присяжнюк В.Я., кандидат ветеринарних наук, доцент ©

Vasyl Prysyzhnyuk @ ukr. net

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького

З ІСТОРІЇ ЛІКУВАЛЬНОЇ СПРАВИ І ОСВІТИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.

Подано стислі відомості про передумови виникнення і розвитку вищого навчального закладу з підготовки фахівців лікувальної справи – Замойської академії, зокрема медичного факультету, його структуру, організацію навчання. Представлено роль графа Яна Замойського у заснуванні цього освітнього навчального закладу.

Ключові слова: лікувальна справа, освіта, академія, медицина, лікарня, учні, класи, навчання, факультет.

Вступ. Вивчення історії лікувальної справи і медичної освіти в нашій країні з кожним роком набуває вже більшого значення. Вивчення історії науки і пізнання минулого важливе для більш повного і правильного розуміння теперішнього. Історія лікувальної справи і освіти в західних областях України на даний час не отримала широкого висвітлення у відповідній літературі.

У окремих роботах висвітлюються деякі питання зародження лікувальної справи і підготовки фахівців з давніх часів до ХІХ ст. в Україні, зокрема цехової системи підготовки спеціалістів лікувальної справи тварин (2), окремі питання історії вищої ветеринарної освіти в Україні (5), та навчальних закладів (4,6,7,9).

Матеріал і методи. Матеріалом для вивчення лікувальної справи і освіти на західноукраїнських землях послужили окремі архівні документи, а також деякі вітчизняні та іноземні літературні джерела, видання періодичної преси наукової бібліотеки імені В. Стефаніка НАН України у м. Львові.

Результати дослідження. Перші спроби створити необхідні умови для розвитку на українських землях вищої медичної освіти відносяться до кінця ХУІ і початку ХУІІ століття. До цього часу підготовка фахівців лікувальної справи здійснювалась головним чином у Краківському університеті, заснованому у 1364 році.

У 1593 році в невеликому містечку Замостя поблизу Львова створюється другий після Краківського університету вищий навчальний заклад - академія за ініціативою і на особисті кошти графа Яна Замойського, який отримав освіту в Падуйському університеті і поставив собі мету – заснувати навчальний заклад на взірць цього університету. Містечко Замостя було розміщене на перетині важливих торгівельних шляхів і тому швидко розвивалося, серед його

населення був значний прошарок українців, тому і серед студентів академії були українці.

Згідно даних Харламповича К.В.(8) в Замойській академії навчалися представники польського, російського, литовського, прусько –лівонського народу та іноземці, у зв'язку з цим учні були поділені на 5 відповідних груп.

У 1594 році Папа Климентій УШ видав 3 грамоти (29 жовтня, 22 листопада, 5 грудня) на прохання графа Яна Замойського, якими стверджувалось заснування Замойської академії, типографії при ній і визначалися її права. У відповідності з цими грамотами академія отримала всі права університету, включаючи право присуджувати вчені ступені докторів філософії, права і медицини (3).

Мотиви, якими керувався Я. Замойський, засновуючи академію її цілі і задачі були виготовлені ним у промові на відкритті цього навчального закладу: » У житті немає нічого більш корисного і бажаного як наука і добродійність...Я думаю, що освічені діти дорожчі багатства, і я відкриваю джерело цього благословення в тільки що закладеній академії, в якій ваші діти будуть черпати науки мудрості...Як землеоброблювач вибирає хороше насіння, так учитель повинен викладати ті науки, які дають істину мудрість...Я ненавиджу вчителів, завантажуючих молодь спекулятивними науками, заганяючих розуми в прірву, і сам я подумавши, що корисніше нашому краю, вкажу і науки , і письменників, і метод навчання (8).

Перші учні були прийняті в Замойську академію 15 березня 1595 року. Згідно грамоти Папи Климентія УШ в академії мали бути 3 факультети: юридичний, філософський і медичний. Але фактично поділу такого не існувало і всі студенти першого набору розподілялися на класи. У четвертому класі викладалася медицина та інші предмети (8).

У перші роки існування цього навчального закладу в Замості був заснований госпіталь, на базі якого слухачі медичного факультету вивчали практичну медицину. Про це свідчить грамота Я. Замойського від 28 травня 1601 року, якою він підтверджує запис жителя міста Замостя Греха Яна на місце, город і дім під будинок для бідних віри « грецької і російської» з дозволом збирати по містах і селах пожертви на згаданий госпіталь (1).

Факт наявності лікарні в Замості підтверджують дані про вибори старших братчиків Замойського братства, згідно з якими згадуються Григорій Лісовський і Семен Побвпанович, вибрані «до лікарні господарями» (1).

У 1610 році Я. Замойським був затверджений статут академії, у якому визначені правила прийому студентів, умови проживання учнів, розпорядок занять, організація академії, її облаштування, а також викладені обов'язки декана і студентів.

У 1611 році цей статут був доповнений ректором академії С.Пеховичем, який включив у нього текст присяги для посадових осіб академії і студентів, форму диплома на вчену ступінь, порядок виборів ректора і обов'язки професорів.

Керували академією ректор і декани, які вибиралися з професорів академії терміном на один рік. У виборах приймали участь професори і 5 студентів

старших класів. Ректор керував академією з допомогою ради, затвердженої ним же, що складалася з 2 професорів старших класів, 2 професорів молодших класів і одного студента. Всі розпорядження ректора вступили в силу після узгодження з радою.

Кожен факультет мав декана, який обирався професорами академії. Декан займався переважно навчальною і науковою роботою. Проводив вступні іспити, розподіляв студентів у класи, складав розклад занять. Він також здійснював контроль за відвідуванням занять, дотриманням встановлених правил проведення лекцій, практичних занять, екзаменів, заліків (1).

Тривалість занять впродовж дня становила 5 годин – з 8 до 10.30 ранку і з 14.30 до 17.00 після обіду, навчальний рік тривав 10 місяців – з 8 вересня поточного року до середини липня наступного року Літні канікули тривали з 13.07 до 24.08, зимові – з 20.12 до 8.01, до початку канікул відводилось 8-10 днів для проведення екзаменів.

Термін навчання на філософському, юридичному і теологічному факультетах був 3 роки, на медичному - 4 роки, але фактично багато студентів навчалася 5-6 і навіть 8 років. Випускні іспити проводились в середині травня, після чого в урочистій обстановці присвоювали вчені ступені і вручали дипломи тим, хто закінчив академію. Точних даних про кількість студентів медичного факультету в окремі роки не знайдено. Верхратський С.А. (2) відзначає, що загальна кількість студентів на всіх курсах медичного факультету Замойської академії в кращі часи не перевищувала 40 осіб, в середньому за рік навчалася на медичному факультеті 30 - 40 осіб, тому не всі міста Західної України мали дипломованих лікарів.

Кінець ХУІ століття в Галичині характеризується розвитком тваринництва, як неодмінної умови розвитку феодального господарства. Але значної шкоди наносили повальні, пошесні захворювання, що охоплювали величезні території і призводили до великої кількості смертності людей і загибелі тварин. Всі ці пошесні спустошливі хвороби доходили і до Галицького краю, наносили шкоди власникам тварин, поражаючи значну кількість тварин і людей. Тому важливим було недопущення хвороби серед людей і тварин, а у випадку виникнення захворювання проводилися лікувальні заходи. Оскільки дипломованих фахівців лікувальної справи було замало, тому носіями народної ветеринарної медицини були знахарі, цілителі, а також пастухи, вівчарі і власники тварин. Це були перші акушери, терапевти, хірурги, фармацевти. Вони надавали ветеринарну допомогу при травмах, родах, інших захворюваннях. Лікували тварин травами, використовуючи продукти тваринного походження, мінеральні речовини.

Проте Замойська академія та інші медичні навчальні заклади готували невелику кількість фахівців лікувальної справи, а більшу частину населення і тварин при захворюваннях лікували знахарі, цілителі, коновали, кровопускачі, ковалі, цирульники.

Висновки.

1. Підготовка фахівців лікувальної справи на західноукраїнських землях до 16 століття здійснювалась головним чином у Краківському університеті на медичному факультеті.

2. Засновником і організатором академії у м. Замостя поблизу Львова був граф Ян Замойський.

3. Замойська академія і її медичний факультет внесли певний вклад у розвиток лікувальної справи і медичної освіти на території західноукраїнських земель у 16-18 століттях.

Література

1. Архив ЮЗР, Киев, 1904. Т.10, Ч.1.- С.502-504, 55, 260-263
2. Верхратский С.А. Из медицинского прошлого старого Львова и западных областей Украины / Верхратский С.А.// Врачебное дело. – 1956.-№1. – С.93-96.
3. Лукашевич И. История школ от древнего времени до 1794г. / Лукашевич И.- Познань, 1851. – С128-159.
4. Львівська державна академія ветеринарної медицини імені С.З. Гжицького (1784-2000). / [Кравців Р., Падура М., Берко Й. та ін.] – Львів: Модерн -2, 2000. – 904с
5. Рудик С.К. Українські витoki ветеринарної освіти // Вет. медицина України. - 2007. - №9. - С.31-33.
6. Станіслав Рудик Моя Alma mater / Рудик Станіслав. –К.: Національний аграрний університет, 2007. – 338с.
7. Рудик С. Гордість «Харківського Ветеринарного інституту імператора Миколи I» (1805-1905). – К.: Академія наук вищої освіти України, 2009. – 376с.
8. Харлампович К.В. Западнорусские православные школы 15 и начала 17 века / Харлампович К.В. – Казань, 1898. –С. 4,127-130, 135-137.
9. Яценко І.В. Внесок у розвиток та становлення медицини та ветеринарії професорів Харківського університету Ф. Пільгера, Х.А. Екеблада, К.Ф. Вишневського / Яценко І.В., Головка Н.П. // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини. Зб. наук. праць ХДЗВА. – Х., 2009.- Вип.20, ч.2, т.2. - С.483-491.

Summary

Prysyazhnyuk V.Ya., candidate of veterinary science, university reader
Lviv national university of veterinary medicine and biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

There is short information about circumstances of establishment and development of Zamojska academy that prepared doctors, and about medical faculty, its structure and organizations of study process. The role of duke Jan Zamojskyj in establishing of the academy was outlined.

Key words: education, academy, medicine, hospital, students, classes, study, faculty.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2010